…ОТЕКА
…ЛИКИ ТЫВА
…СЛУШКИНА

1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

№97
(19287)
2019 чылдың
август 29
четверг

Хүннүң үнери — 05:27
Ажары — 19:32
Хүн дурту — 14:05

Садар өртээ хостуг (12+)

Башкыларның август чөвүлел хуралы

ТӨЛЕПТИГ ХАМААТЫНЫ ӨСТҮРЕР

Тыва Республиканың педагогика ниитилелиниң бир улуг хемчеглериниң бирээзи – чыл санында эртер өөредилге адырының ажылдакчыларының август чөвүлел хуралы дүүн, август 28-те, Улусту чогаадылга бажыңынга болуп эрткен. Аңаа республиканың бүгү кожууннарының болгаш хоорайларының өөредилге албан черлериниң удургукчулары, директорлары, өөредилге адырының хоочуннары, Россия болгаш республика чергелиг янзы-бүрү конкурстарның тиилекчилери база аныяк башкылар киришкен.

ТР-ниң Чазааның Баштыңы Шолбан Кара-оол чаа өөредилге чылы-биле байыр чедирип, хуралды ажыткан. Кол-ла чүүл – уругнуң кижизидилгезинче, ооң эки талаларын илередип, үндүрүп кээринче улуг кичээнгейни салырын башкыларга сагындырып чугаалаан: «Бистиң чедиишкиннеривис төлептиг хамаатыны өстүрүп алырындан болур. Уруг бүрүзүнүң салым-чаяанын илередип, ажыдары – бистиң сорулгавыс. «Чедиишкинниг өөреникчи» дээн үлегер-майыктан уштунуп, ортумак-даа өөренир уругнуң төлептиг талаларын ажыдар. Амыдыралда чедиишкинниг кижи болуру албан-на эки өөредилгелиг, дээди эртем чедип алырында эвес, кол-ла чүүл – бодунуң салым-чаяаның, бедик хүлээлгезин, сонуургалын тып алырында. Чоок харылзаа-биле, «Башкы – өөреникчи» дээн үлегер-биле кижизидип, өөредири башкыларга чаа чүүл эвес». Ол ышкаш школаларга информастыг чаа технологиялар, өөредилгениң шынары, чаа школалар тудуу дээш өөредилге адырынга хамааржыр өске-даа айтырыгларны хуралга чугаалашкан.

Чазак Баштыңы өөредилге адырынга эки үре-түңнелдиг ажылдаан төлептиг башкыларга күрүне шаңналдарын тывыскан.

Алдынай АРАКЧАА.

Чурук Виталий ШАЙФУЛИННИИ.

(Уланчызын дараазында үндүрүлгеден номчуур силер).

Хүннүң медээлери

ХӨЙ АЖЫ-ТӨЛДҮГ ӨГ-БҮЛЕЛЕРГЕ 12 МУҢ РУБЛЬ

Келир 2020 чылдан эгелээш, үш болгаш оон хөй ажы-төлдүг өг-бүлелер республика бюджединден ай санында 12 муң рубль түңнүг пособиени ап эгелээр. Маңаа хамаарыштыр дугуржулганы Тываның шапкын хөгжүлдезиниң программазын таварыштыр чедип алганын Чазак Баштыңы Шолбан Кара-оол дыңнаткан. Бистиң республикада 30 муң ажыг хөй ажы-төлдүг өг-бүлелерге ай санында социал дузаламчы болур 180 сая рубльди федералдыг бюджеттен аңгылап берген.

ЧАА ШКОЛА АЖЫГЛАЛГА КИРЕР

Барыын-Хемчик кожууннуң төвү Кызыл-Мажалык суурга чаа өөредилге чылында чаа школа ажыглалга кирер. Бустур четкен, аварийлиг эрги оран-саваны 1995 чылда-ла бузуп каапкан. Сөөлгү 24 чылдарның дургузунда уруглар интернатка өөренип турган. Кызыл-Мажалыктың ортумак школазында 331 уруглар өөренип турар болгаш 85 башкы ажылдап турар. 275 олуттуг эртем-билигниң чаа оран-савазының тудуунга "Көдээ черлерни сайзырадыры" деп программа езугаар республика бюджединден 14,95 сая рубльди үндүрген. Амгы үеде тудуг объектизиниң 98 хуузу белен, чүгле стол, сандай дээш өске-даа мебель база эт-херекселдерни садары арткан. Школаның байырлыг ажыдыышкыны август 30-де болур.

ИТАЛИЯГА ӨӨРЕДИЛГЕЗИН УЛАМЧЫЛААР

Кызылдың Алексей Чыргал-оол аттыг уран чүүл колледжиниң студентизи Карина Ховалыг май айда Москваның күрүне консерваториязының Делегей чергелиг школазының отчеттуг концертинге чедиишкинниг киришкен. Композитор Владимир Токаның, чогаалчы Шаңгыр-оол Суваңның сөзүнге бижээни "Дуруяа" деп чогаалын ол ышкаш Джакомо Пуччиниң "Джанни Скикки" деп операзындан Лауреттаның ариязын аныяк ыражы күүсеткеш, Лучано Паваротти аттыг ыраажылар мөөрейиниң тиилекчизи болган. Бистиң чаңгыс чер-чурттуувус, ыраажы кыска опера уран чүүлүнүң мастерлери бедик үнелелди берген. Ынчангаш чоокку үеде Москваның күрүне консерваториязынга база Италияга өөредилгезин уламчылаары-биле чалаан. Салым-чаяанныг, аныяк опера ыраажызынга ТР-ниң Культура яамызы деткимчени көргүзүп, дузалашкан түңнелинде, август эгезинде Карина Ховалыг Россияның алдарлыг артизи, Москвада операның болгаш балеттиң Улуг театрының ыраажызы Лариса Рудакова-биле кады ажылдап, академиктиг ырның арга-дуржулгазын чедип алыр аргалыг болган.

ХАЙЫРАКАН СУУР ДУГАЙЫНДА ЫРЫЛАР МӨӨРЕЙИ

Бот-тывынгыр композитор Людмила Байыр-оолдуң эгелээшкини-биле Улуг-Хем кожууннуң Хайыракан сумузунуң дугайында композиторлар аразынга чаа ырылар мөөрейин эрттирген. Аңаа Тываның салым-чаяанныг 19 композитору чаа ырыларны бараалгаткан. Чогаалчы Кара-Күске Чооду база Тывада Композиторлар эвилелиниң даргазы Буян-Маадыр Түлүштүң удуртканы жюри кежигүннери тиилекчилерни илереткен. Бир-ги чергениң лауреады Людмила Байыр-оол, 2-ги чергениң лауреады Данзын Кертик-оол, 3-кү чергениң лауреады Чойганмаа Куулар болган. Эң дээди шаңнал Гран-прини композитор Томас Монгуш чаалап алган.

Чазак Даргазы социал четкилерде

ТЫВАНЫҢ БУРУНГААР ХӨГЖҮЛДЕЗИ ДЭЭШ

Эрткен хүннерде "Алдын-Булак" турисчи комплекске анықтарның «Тываның лидерлери-2030» деп шуулганы болуп эрткен. Аңаа Тываның бурунгаар хөгжүлдезинге хамаарышкан төлевилелдерни аныяктар сайгарып чугаалашкан. Шык ындыг аныяктарның шуулганнарынга Тываның Чазааның Даргазы Шолбан Кара-оол доктаамал кээп турар болгаш, ооң күзенчиг аалчызы болу бергенин аныяктар билир, четтикпейн манаар апарганнар. Бо удаада база Шолбан Кара-оол аныяктар-биле ужурашкан. Ол дугайында социал четкилерде база бижип турар.

«Черле ынчаш, Тываны катап база сонуурганчыг болдурар дээш турисчи инфраструктураны тургузар талазы-биле күжениишкинниг ажылывыс халас барбаан-дыр дээрзин «Алдын-Булак» турисчи комплекстиң чайны чайладыр черле ээн турбаанындан эскерип, көрүп тур мен. Бөгүн база-ла мында аныяк лидерлер шуулганы «Тываның командазы-2030» эртип турар-дыр. Бистиң аныяктарывыс Красноярск крайдан болгаш Хакасиядан боттарының үе-чергелерин база бээр чалап алгандыр. Бо-дур бо, көскү чижек, Енисей Сибири деп төлевилелдиң амыдыралда боттанып эгелээниниң бадыткалы. Эгезинде аңаа чүгле дыңнакчылар кылдыр киржип турган оолдар-уруглар, ам лекторлар, модераторлар болуп, бо хүн киржип турлар. Удавас регионнуң удуртур-баштаар черлеринге бо аныяктарның аразындан улус көстүп кээр дээрзинге чигзинмес мен. Бөгүнгү найырал – хөгжүлде планында кирген хемчеглерни амыдыралга боттандырар кады ажылдажылга чорударының быжыг үндезини болур».

АКЦИЯ

АРГА-АРЫГ, БОЙДУЗУВУС КАМНААЛЫҢАР!

Россия Федерациязының арга-арыг ажыл-агыйының агентилели арга-арыгны өстүрүп, көвүдедиринче бүгү чоннуң кичээнгейин хаара тудары-биле Бүгү-россия чергелиг «Арга-арыг, чуртта!» деп күскү акцияны чорудуп турар.

Акция 2019 чылдың октябрь 31-ге чедир уламчылаар. Ооң киржикчилери ыяш тарылгазын, арга-арыгны боктан арыглап-аштап, чаа тараан өзүмнерниң шын ажаалдазын, ыяштар үрезиннериниң чыылдазын чорудар болгаш чон ортузунга тайылбыр ажылдарын база делгелгелерни удаа-дараа эрттирери көрдүнген.

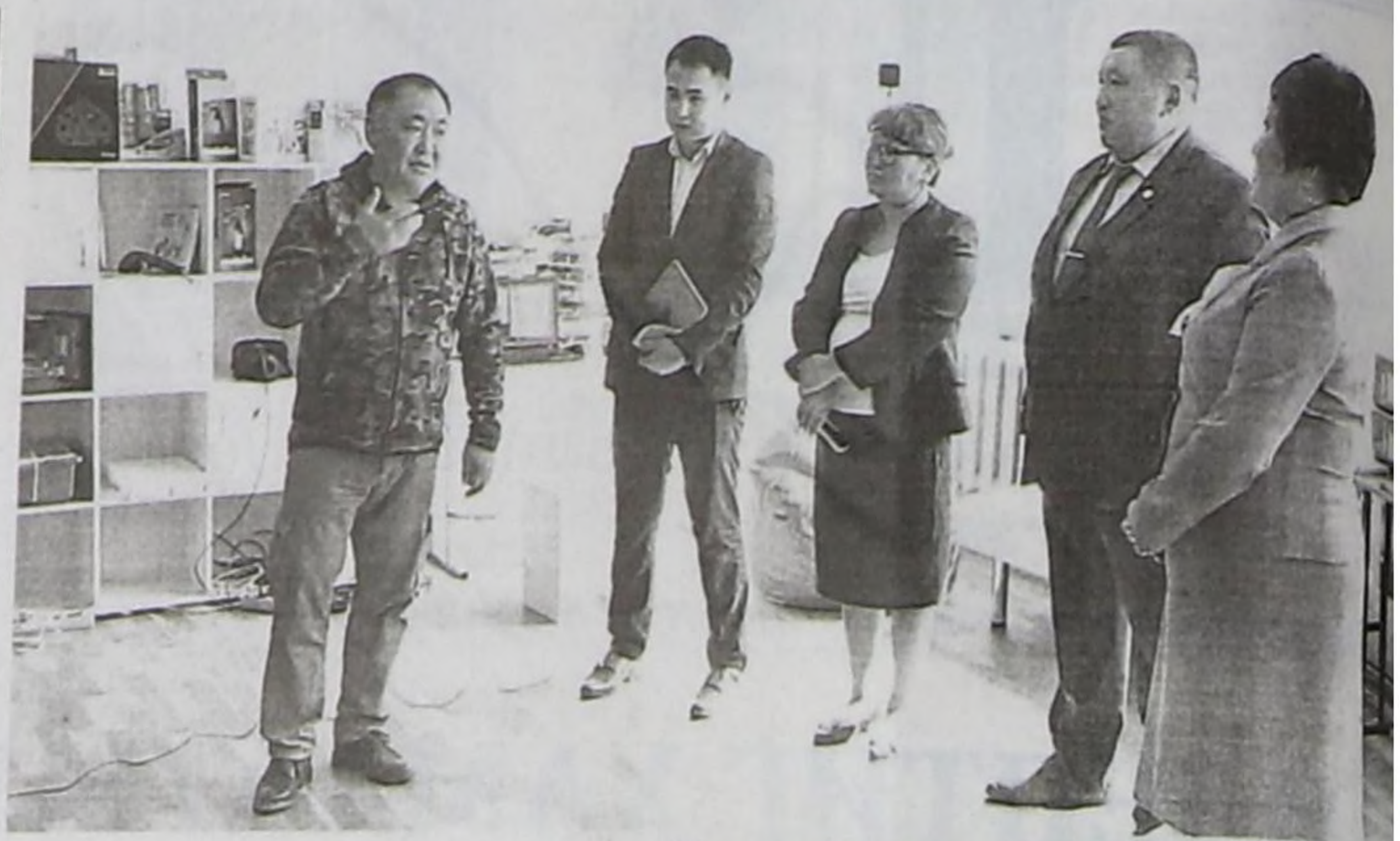

Чазак Даргазының ажыл-херээ

ТӨРЕ ТУДАРЫ — УЛУГ ХАРЫЫСАЛГА

Август 27-де Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Чаа-Хөл кожуунга чедип, социал албан черлериниң кышка белеткелин хынаан.

Эге баштай кожуун төвүнде Ш.Ч. Сат аттыг школага чедип, ниити байдалды көрген. Ниити өөредилгениң муниципалдыг албан чери чаа өөредилге чылында өөреникчилерин хүлээп алырынга беленин илеткээн. Класстарны чугайлап, септээн, чаа чүүл – "Амгы үениң школазы" федералдыг программаның боттанылгазы-биле "Өзүлдениң базымнары" төптү бо өөредилге чылында ажыдар деп турарын таныштырган. Чурагайлыг болгаш гуманитарлыг угланыышкынныг өөредилге программаларын боттандырбышаан, өөреникчилерниң кандыг-бир эртемге сонуургалын күштелдерип, ооң салым-чаяанын ажыдары башкыларның мурнунда сорулга кылдыр салдынганын тайылбырлаан.

Тываның Баштыңы школа башкыларының төптү ажыдар дээш белеткелин демдеглээш, чедир кылыр ажылдар ам-даа барын сагындырган. Төптүң бир өрээлин шыдыраага тускайлаар, аңаа эге билиглерни берип, эш хуу ужуражылгаларын организастап болурун сүмелээн. Оон аңгыда квадрокоптерни чагыдып, садып алган болганда, ооң-биле холбаалыг мергежилдерже оолдар, уругларның сонуургалын күштелдирип болурун чугаалаан. "Анаа-ла шыдыраазы азы аар өртектиг чурук тырттырар аппаратты садып ап, салып каары эвес, бичии кижиниң сонуургалын күштелдирип, харын-даа алызында ол талазы-биле мергежилдерни сонуургай бээр кылдыр чогаадыкчы углуг чаа өөредилге шактарын организастаар херек. Ол талазы-биле өске суурларда школалардан, чижээ, Кур-Чер школазындан эки арга-дуржулганы шиңгээдип, ажылга ажыглаары артык эвес" – деп, Ш. Кара-оол демдеглээн.

Дараазында Чаа-Хөл суурнуң Культура бажыңында чыылган чон-биле ужуражылганы эрттирген. "Республика болгаш кожуун эрге-чагыргазының чедер-четпес ажылынга хамаарыштыр чоннуң үзел-бодалын дыңнап, үнелээшкинни алыры – удуртукчу кижиниң мээң хүлээлгем" – деп, Тываның Баштыңы чугаазын эгелээн. "2025 чылга чедир Тыва Республиканың шапкын социал-экономиктиг хөгжүлдезин чедип алыр дээш, тускай программалыг документини Россияның Чазаандан келген улуг делегация-биле сайгарып көөрүн доостувус. Республика федерацияның составынга эң сөөлүнде каттыжып кирген эң аныяк регион. Кылыр ажылдыр хөй.

Экономиканы сайзырадыр дизе, бирги ээлчегде, оруктарның байдалын экижидер. Р-257 федералдыг оруктуң угланыышкынын Кызыл – Хандагайтыже өскертип, күрүне кызыгаарында Боршоо эрттирилге пунктузунга чедер кылдыр өскертип шыдаан бис. Аргыжылганың база бир чугула адыры – агаар шугумун хөйге чедингир кылдыр кылып алыры. Кызылдың аэропортун бүрүнү-биле чаартып, ужудуп-хондурар шөлүвүс улуг борттарны хүлээп алыр аргалыг апарган. Ам аэропортувуска делегей чергелиг эрге-байдалды чедип алыр дээш, ажылдарны кылып турар бис. РФ-тиң саң-хөө сайыды А. Силуанов дарга ол талазы-биле доктаал бо хүннерде үнүп кээрин шынзытты.

Демир-орук тудуу – Тываның хөгжүлдезинге чаа арынны ажыдар. Сайзыраар деп бодаар болзувусса, биске демир-орук дыка херек. Демир-орук – делегейде эң-не чиик өртектиг транспорт болур. Республикаже бараан-сараанны, тудуг материалдарын чиик өртек-биле киирип алырывыс-тыр. Ынчан амыдырал-чуртталгага херек хереглел барааннарының өртек-үнези чиигз Республиканың суурларынга, хоорайларынга ч уруглар садтарын, школалар тудары негеттин турар. Ол акшаларны боттарывыс ажылдап а турар апаарывыска, бүде бээр. Бистиң хөмүрүв металлургия заводтарынга ажыглаар бедик ш нарлыы-биле онзагай. Ынчалдыр хөмүрүвүстү д мир-орук-биле үндүр сөөртүп, хөй акша-хөреңги ажылдап ап болур бис.

Тываның өзек адыры – көдээ ажыл-агыйы кичээнгей улгаткан. "Инек – чемгерикчи малым "Аныяк өг-бүлеге – кыштаг" төлевилелдер чонну киржиксээр күзенчиг төлевилелдери апарга Федералдыг яамылар болгаш ведомстволарны удуртулгазы база регион чазааның киржилге зи-биле тургустунган калбак хемчээлдиг төле вилелдерлиг планга Россияның Чазааның дарга зынга атты салдырары-биле киирер бис. Ынд бо чоокку чылдарда боттандырып күүседи инвестиция төлевилелдери кирген. Ооң кол с рулгазы – Тываның хөгжүлдезин чедип ап, чонну амыдырал байдалын экижидери болур.

А бөгүн Чаа-Хөлге келген кол херээм – эрге чагырганың ажылынга үнелелди билип, чедер четпестеривисти билип алыр дээш келген мен Силерни дүвүредип чоруур кандыг айтырыглар барыл?" – деп, Тываның Баштыңы чугаалаан.

Республика Чазаа биле муниципалдыг эрге чагырганың мурнунда улуг сорулгалыг айтыры глар тургустунган. Ону чедип алыры – чоннуң би демниинде деп, Тываның Баштыңы сагындырган.

Кожууннуң чурттакчылары Тываның Башты ңынга айтырыгларны салган. Школа назыны четпээн уруглар албан черлеринге үр чылдарда ажылдаан хоочун башкы З.Д. Маадыр Чаа-Хөл иштиниң оруктары баксыраанын, башкыларга көрдүнген чиигелделер чүге күүсеттинмейн турарын, ясли бөлүктүг уруглар сады кажан туттунарын, башкыларга эмчи шинчилгези дээш төлевирни өөредилге килдизи чүге бюджетте киирип албаанын дээн ышкаш айтырыгларны салган. Күш-ажылдың хоочуну А.К. Чигден Чаа-Хөл сумузун кожуун килдизи байдалдан уштуп, оон эрге-байдалын көдүрерин дилээн. А.Т. Шыырап спорт – кадык болурунуң үндезини, кожуун хөйге билдингир спортчуларынга чоргаарланып чоруурун демдеглээш, Чаа-Хөл суурга өске кожууннар төптеринде ышкаш кылымал сигенниг чаагайжыттынган стадиондан тудуп бээриниң аргазы тыптыр ирги бе деп сонуургаан. Кожуун эмнелгезинде аныяк педиатр Ш.Л. Бавуу "Көдээ черниң эмчизи" деп төлевилелге киржиксеп турарын чугаалаан.

Тываның Баштыңы чоннуң айтырыгларынга чедимчелиг тайылбырларны берип, оларның хей-аъдын көдүрген. "Төрени тудуп чоруур кижи болганымда, төрээн республикамны хөгжүдүп, ону сайзырадып кааарынга бодумнуң таламдан болур хире шупту ажылдарны кылыр дээш кызыдар мен" – деп, Тываның Баштыңы аазаан.

Төрээн кожуунунуң болгаш республиканың хөгжүлдезинге көскү үлүг-хуузун киирген кижилерге күрүне шаңналдарын тывыскан. Аныяк өскенни өөредип кижизидеринге ачы-хавыязы дээш Ак-Туруг школазында эге класстар башкызы Мария Монгушовна Сундуйга, культура болгаш уран чүүл адырында көскү чедиишкиннери дээш Чаа-Хөлдүң Культура бажыңының хореографы Аксинья Хайбынга Тыва Республиканың Баштыңының хүндүлел бижиктерин тывыскан. Россия Федерациязының өөредилгезиниң хоочуну Раиса Тюлюшовна Межекей "Тыва Республиканың өөредилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы" хүндүлүг атка төлептиг болган.

gov.tuva.ru

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Тыва Республиканың күрүне шаңналдары-биле шаңнаарының дугайында

...адык камгалал системазынга ачы-ха...азы болгаш хөй чылдарда ак сеткил...ажылы дээш **«Тыва Республиканың ...ык камгалалының алдарлыг ажыл...чызы» хүндүлүг атты** тыпсыры ...за:

...Валентина Кончи-ооловна Ооржак – Тыва Республиканың «Хоорай по...линиказы» күрүне бюджеттиг кадык ...галал албан чериниң профилактика ...бырының херээженнер кабинединиң ...шери.

...өдээ ажыл-агый адырынга хөй чыл...да ак сеткилдиг ажылы дээш **«Тыва ...публиканың көдээ ажыл-агыйының ...арлыг ажылдакчызы» хүндүлүг** ...ы тыпсыры болза:

...Людмила Ховалыговна Монгушка ...и-Хем кожууннуң «Республиканың ...ринария төвү» күрүне бюджет албан ...ниң ветеринар фельдшери.

...өй чылдарда ак сеткилдиг ажылы ...у **«Тыва Республиканың алдарлыг ...лдакчызы» хүндүлүг атты** тыпсыры ...а:

...Борбаанай Ыдым-ооловна Монгуш-...тылдың ажыл-ишчизи;

...Валерий Монгушевич Ортенейге – ...р кожуунда камгалал талазы-биле ...а Республика талазы-биле ФСП 1 ...ды» федералдыг күрүне казна албан ...ниң ПСЧ-10 таңныыл албанының на...ниги.

Тыва Республиканың Баштыңы
Ш.КАРА-ООЛ.

...ызыл хоорай
...019 чылдың август 19
...№ 179

Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының дугайында

...өөредилге адырынга хөй чылдар...ак сеткилдиг ажылы дээш **Тыва ...публиканың Баштыңының Хүндүлел ...жии-биле** шаңнаары болза:

...Роза Болат-ооловна Биче-оолду – ...Тайга кожууннуң Кызыл-Даг суурнуң ...тек Амырбитовна Анчимаа-Тока аттыг ...ти билигниң ортумак школазы ниити ...едилгениң муниципалдыг бюджет ...ан чериниң төөгү болгаш общество ...кызы.

...өй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш **...а Республиканың Баштыңының ...дүлел бижии-биле** шаңнаары болза:

...Марта Хапый-ооловна Донгакты ...Эвүрнүң орук тудуг-септелге участо...кызыгаарлаттынган харыысалгалыг ...тилелдиң кадрлар талазы-биле кол ...циализи;

...Ульяна Базыр-ооловна Ховалыгны ...а-Хем кожууннуң Сарыг-Сеп суурнуң ...елде өөредилгениң уругларның уран ...л школазы муниципал бюджеттиг ...едилге албан чериниң хореография ...кызы.

...Тус черниң бот-башкарылга органна...га хөй чылдарда ажыл-албаны дээш **...ва Республиканың Баштыңының ...дүлел** бижии-биле шаңнаары болза:

...Айсуу Владимировна Давааны – Кы...л хоорайның Мэриязының социал по...ика талазы-биле департаментизиниң ...альнигиниң оралакчызы.

Тыва Республиканың Баштыңы
Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2019 чылдың август 19
№ 180

Тыва Республиканың Баштыңының «Гордость народа Тувы» – «Тываның чонунуң чоргааралы» деп Күрүне шаңналын тургузарының дугайында

Тыва Республиканың социал-экономиказының, үлетпүрүнүң, эртем-техниказының, өөредилгезиниң болгаш культуразының сайзыралынга шылгараңгай онза ачы-хавыяазын чедирген хамаатыларны болгаш организацияларны деткиир сорулгалар-биле:

1. Тыва Республиканың Баштыңының «Гордость народа Тувы» – «Тываның чонунуң чоргааралы» деп Күрүне шаңналын тургузар.

2. Тыва Республиканың Баштыңының «Гордость народа Тувы» – «Тываның чонунуң чоргааралы» деп Күрүне шаңналының дугайында коштунган Дүрүмнү бадылаар (улаштыр – Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналы).

3. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тургузары-биле, ол ышкаш Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналынга акша шаңналдарны төлеп бээри-биле холбашкан саң-хөө чарыгдалдарынга Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы Тыва Республиканың республика бюджединден хөреңгини үндүрүп бээрин хандырар.

4. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналының лауреадының дипломун, хөрек демдээн кылырын болгаш Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсыры-биле холбашкан материал-техниктиг болгаш организастыг ажыл-чорудулганың хандырылгазын Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязы болгаш Тыва Республиканың Чазак Аппарады, Тыва Республиканың бюджет хөреңгизиниң агар санындан алыр.

5. Ук Чалыкты Тыва Республиканың эрге-хоойлу медээлериниң албан ёзузунуң интернет-порталынга (www.pravo.gov.ru) болгаш албан ёзузунуң «Интернет» информация телекоммуникация четкизинде сайтызынга чарлап салыр.

6. Ук Чарлык ону албан ёзузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп, күш кирер.

Тыва Республиканың Баштыңы
Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2019 чыл август 14
№173

Тыва Республиканың Баштыңының 2019 чылдың август 14-те №173 Чарлыы-биле бадылаан

Тыва Республиканың Баштыңының «Гордость народа Тувы» – «Тываның чонунуң чоргааралы» деп Күрүне шаңналының дугайында ДҮРҮМ

I. Ниити дүрүм

1. Тыва Республиканың Баштыңының «Гордость народа Тувы» – «Тываның чонунуң чоргааралы» Күрүне шаңналы (улаштыр – Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналы) дээрге ниитилелдиң база республиканың мурнунга хамаатының болгаш организацияның ачы-хавыяазының дээди үнелели болур.

Тыва Республиканың Күрүне шаңналын чылдың-на тыпсыр.

2. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын болза, Россия Федерациязының хамаатыларынга, ол ышкаш шылгараңгай ажыл-ижиниң, ажыдыышкыннарының база чедиишкиннериниң түңнелдери республиканың социал амыдыралынга чогумчалыг эки салдарлыг болганы дээш, регионнуң экономиказының күчү-күжүн бедиткени, Тыва Республиканың көдээ ажыл-агыйының, өөредилгезиниң, эртеминиң, культуразының, уран чүүлүнүң, кадык камгалалының, үлетпүрүнүң болгаш орук ажыл-агыйының хөгжүлдезинге шылгараңгай үлүг-хууну кииргени дээш, өнчү-хөреңгиниң шупту хевирлериниң организацияларынга тыпсыр.

3. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын Тыва Республиканың Баштыңының Чарлыы-биле тыпсыр.

Бо Дүрүмнүң 6-гы пунктузунда айыттынган улустарга Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырының дугайында саналды Тыва Республиканың Баштыңының чанында Күрүне шаңналдарының талазы-биле комиссияга киирер. Тыва Республиканың Баштыңының чанында Күрүне шаңналдарының талазы-биле комиссия саналдарны сайгарып көөр. (улаштыр – Комиссия).

4. Тыва Республиканың Күрүне шаңналы 50 000 рубль хемчээлдиг акша шаңналдан, Тыва Республиканың Күрүне шаңналының лауреадының дипломундан, хөрек демдээнден болгаш ооң шынзылгазындан тургустунар.

5. Тыва Республиканың Күрүне шаңналын алырынче идип үндүрген кижи мөчээн таварылгада, Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын мөчээн соонда тыпсып болур. Мөчээн соонда шаңнаткан кижиниң азы чок апарган лауреаттың дипломун болгаш хөрек демдээн ооң өг-бүлезинге сактыышкын кылдыр дамчыдып бээр азы арттырып каар, а акша шаңналды Россия Федерациязының хоойлужудулгазында доктааттынган чурум ёзугаар салгалдарынга дамчыдып бээр.

Бир эвес Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналынга киирген кордакчыларның аразындан лауреат атты тыпсырынга төлептиг эвес болган таварылгада, Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тывыспас.

II. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын алыры-биле киирген кандидатураларны идип үндүрериниң дүрүмү

6.Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырынга кандидатураларны идип үндүрер эргелиг болур:

эртем ниитилелдери болгаш чогаадыкчы эвилелдер, өскедаа хөй-ниити организациялары;

Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органнары болгаш тус чер бот-башкарылга органнары.

7. Тыва Республиканың Күрүне шаңналын тыпсырынга кандидатураны (кандидатураларны) идип үндүрген ук Дүрүмнүң 6-гы пунктузунда айыттынган организациялар болза, бижимел дилегни (представление) киирер, аңаа кордакчының фамилиязын, адын, адазының адын, төрүттүнген ай-хүнүн болгаш черин, чурттап турар чериниң адрезин, хамааты болуру, ажылдап турар чери азы кылып чоруур ажылының хевири, эртем чадазы, эртемден ады, хүндүлүг ады (ол бар болза), ук Дүрүмнүң 2-ги пунктузунда көрдүнген барымдааларны өөренип көрбүшаан, Тыва Республиканың хөгжүлдезинге ооң киирген үлүг-хуузун, ол ышкаш ооң чедиишкиннерин үнелээнин бадыткап турар шаңналдарының, күрүне шаңналдарының бар-чогунуң дугайында медээлерни айтыр.

8. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын алыр кордакчыларга бижимел дилеглерни (представление) болгаш аңаа кошкан материалдарны Комиссияже чылдың-на июль 1-ден орайтатпайн киирер.

III. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырынга кандидатураларны тодарадыр Чуруму

9. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырының дугайында айтырыгны Комиссия хуралынга сайгарып чугаалажыр. Бир эвес Комиссия кежигүннериниң үштүң ийи кезээнден эвээш эвези хуралда олуржуп турар болза, Комиссияның хуралын бүрүн эргелиг деп санаар. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырынга Комиссия кежигүннерин идип үндүрген болза, олар Комиссия хуралынга киришпес.

Санал-бодалын ажыы-биле хостуг илередип тургаш, айыттынган бижимел дилеглерни (представление) болгаш материалдарны сайгарар. Комиссияның кежигүн бүрүзү сөс ап, чугаалаар эргелиг. Сайгарып чугаалажып турда, Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын алыр кордакчыларга хамаарыштыр Комиссияже киирген бижимел дилегни (представление) болгаш оларга кошкан материалдарның шупту четче бар турары албан.

10. Хуралда олуржуп турар Комиссия кежигүннериниң үштүң ийизинден эвээш эвес үнүн алган кордакчыны Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырынга сүмелээр. Комиссия хуралынга олурган Комиссия кежигүннериниң бадылаан түңнелдери-биле эң хөй санын алган кордакчыга Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырын сүмелээр.

Комиссияның шиитпирин протоколга долдургаш, даргазы ат салыр, Комиссия хуралының даргазы турбаан болза, дарганың оралакчызы адын салыр. Комиссияның шиитпирин хүлээп алган хүнден эгелээш, 3 ажыл хүнүнүң дургузунда, ону Тыва Республиканың Баштыңынче киирер.

11. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсырының дугайында шиитпирни Тыва Республиканың Баштыңы хүлээп алыр.

IV. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналын тыпсыры

12. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналы-биле шаңнаткан кижилерге акша шаңналды, Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналының дипломун, хөрек демдээн болгаш ооң шынзылгазын байырлыг байдалда тыпсыр.

13. Тыва Республиканың Баштыңының Күрүне шаңналының дипломун, хөрек демдээниң болгаш ооң шынзылгазының тайылбырын Тыва Республиканың Баштыңының Чарлыы-биле бадылаар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының дугайында

Хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш **Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле** шаңнаары болза:

Владимир Викторович Луночкинни – «Связь-Стройкомплекс» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилелдиң прорабы;

Юрий Михайлович Матвеевти – Тыва Республиканың «Тожу лесничествозу» күрүне казна албан чериниң директору;

Наталья Васильевна Хныжованы – «Тыва Авиация шугумнары» Авиакомпаниязы» Республиканың ужар чүүлүнүң казна бүдүрүлгезиниң штаб начальниги (командирниң дузалакчызы).

Үлетпүр бүдүрүлгезинге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш **Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле** шаңнаары болза:

Аяс Чечек-оолович Сатты – «Тыва даг-тывыш компаниязы» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилелдиң Чадаана автотранспорт участогунуң "БелАЗ" автомашинаның чолаачызы;

Сергей Николаевич Фальковскийни – «Тыва даг-тывыш компаниязы» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилелдиң даг ажылдарының өрүмнеп тургузар участогунуң машинизи.

Кадык камгалал системазынга хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш **Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле** шаңнаары болза:

Марианна Адыг-ооловна Ооржакты – «Республиканың 1 дугаар эмнелгези» Тыва Республиканың күрүне бюджет кадык камгалал албан чериниң регионалдыг хан-дамыр төвүнүң 1 дугаар неврология салбырының реанимация болгаш эмнээшкин терапия палатазының эмчи сестразы.

Тыва Республиканың Баштыңы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2019 чылдың август 23
№ 184

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының составынга немелде дугайында

2019 чылдың август 28 № 74/430-7 Кызыл хоорай

«Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының составын хевирлээр дугайында» Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2016 чылдың март 31-де №130/628-6 доктаалында Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының хевирлеттинген составынга кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгуттурар эргелерини болгаш референдумга киржир эргелериниң кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 29-ку чүүлүнүң 11-ги пунктузун удуртулга болдуруп, **доктаадыры болза:**

1. Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының составынга томуйлаар:

Роза Дойнурбановна Ондарны, 1962 чылда төрүттүнген, дээди эртемниг, пенсионер, комиссияның составынче чурттап турар черинден саналды киирген.

2. Ук доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга чарлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы О.В. ФОРТУНА.
Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Чөөн-Хемчик кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бүрүн эргелиг кежигүнүнүң хүлээлгезинден хостаарының дугайында

2019 чылдың август 28 №74/431-7 Кызыл хоорай

Чөөн-Хемчик кожууннуң Соңгулда девискээр комиссиязының составынче чурттап турар черинден соңгуткан, бүрүн эргелиг кежигүнү Сылдыс Анатольевич Тас-оолдуң билдириишкинин өөренип көргеш, 2002 чылдың июнь 12-де «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгуттурар болгаш референдумга киржир эргелериниң кол магадылалдарының дугайында» № 67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 29-ку чүүлүнүң 6-гы пунктузунга дүүштүр, Тыва Республиканың соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Чөөн-Хемчик кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бүрүн эргелиг кежигүнүнден Сылдыс Анатольевич Тас-оолду, 1987 чылда төрүттүнген, ук эрге-хүлээлгеден хостаар.

2. Ук доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга чарлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы О.В. ФОРТУНА.
Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

ДЫҢНАДЫГ

Чөөн-Хемчик кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының кежигүннериниң бүрүн эргелериниң хуусаа бетинде доозулганы-биле, Россия Федерациязының депутаттар мандаттарының хуваалдазынга киириштирген кандидаттар даңзызын депшиткен политиктиг партияларга, Россия Федерациязының Күрүне Думазынга, Тыва Республиканың Дээди Хуралынга (парламентизинге), хөй-нииити каттыжыышкыннарынга, Чөөн-Хемчик кожууннуң Төлээлекчилер хуралынга, ажылдап албан хаап, өөренип, чурттап турар чериниң аайы-биле соңгукчуларга Чөөн-Хемчик кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының составының (бадылаар эргелиг бир кежигүн) кезиин четчелеп тургузарының талазы-биле саналдарны хүлээп ап эгелээниниң дугайында Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы дыңнадып тур.

Чөөн-Хемчик кожууннуң соңгулда комиссиязының составынга саналдарны 2019 чылдың август 6-га чедир дараазында адреске киирип болур: 667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, бажың, 18. Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы, каб. 210, тел. (39422) 2-10-09).

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы.

Республиканың автооруктарында

ШЫНАРЫ БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОГУ

Россияның Президентизиниң 2018 чылдың май 7-де № 204 «Россия Федерациязының хөгжүлдезиниң 2024 чылга чедир үе дургузунда национал болгаш стратегтиг сорулгаларының дугайында» Чарлыын күүседири-биле «Орук четкизи», «Орук ажыл-агыйын хөгжүдериниң ниити системазының хемчеглери», «Орукка шимчээшкинниң айыыл чогу» болгаш «Россияның Камгалал яамызының автомобиль оруктары» деп федералдыг төлевилелдерни ажылдап кылган.

Ук төвилелдерниң кол сорулгалары регионнарга эки шынарлыг оруктарны тудары, федералдыг оруктарга оларның хуузун 50 хуу чедирери, хөй озал-ондак болуп турар орук участоктарын эвээжедири, оруктарга озал-ондак болурун 2030 чылга чедир шуут чок болдурары. Оруктарны тударынга ажыглаар эң чаа технологияларның болгаш материалдарның даңзызын (реестр) тургузары, аңаа кирген чаа технологияларның болгаш материалдарның ажыглалын ниити орук тудуунга 2024 чылга чедир 80 хуу болдурары база кол сорулгаларның бирээзи.

Россия чергелиг национал төлевилелге киржири-биле бистиң республикага «Айыыл чок болгаш шынарлыг автомобиль оруктары» деп төлевилелди ажылдап кылган. Национал төлевилелдерни ажылдап кылырының ырак мурнунда Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол республикада орук четкизин экижидер талазы-биле ажылды чорудуп турган. М-54 автомагистральды Кызылдан барыын талаже угландырар айтырыгны федералдыг төптен Тываның эрге-чагыргазының чедип алганы чөөн, төп болгаш барыын кожууннар аразынга автомобиль аргыжылгазын экижиткен. Амгы үеде Р257 автооруктуң берге болгаш озал-ондак болуп болур участоктарында септелге ажылы кидин түлүк чоруп турар. Шагаан-Арыг биле Чадаана хоорайлар аразында орукта 913 – 929, 975 – 992, 1016 – 2026 километр орук участоктарында капитал септелге ажылдарын бо чайын эгелээн. Ол участоктарда орук кыдыынга хар, чаъс суу чыглы бээр ыйгыл черлерде оруктарның адаан өттүр суг эрттирер, тускай быжыг материалдан кылган хоолайларны салган. Чүгле 975 – 992 километр участокка 18 хоолай бар. Септелгези эң берге участок 1016 – 1026 километрниң девискээринде чер тулаа-ланчак, ынчангаш септелге ажылдарынга амгы үениң чаа технологияларын ажыглап турар. Республикада боттандырып турар «Айыыл чок болгаш шынарлыг автомобиль оруктары» деп төлевилел ёзугаар чолаачыларга болгаш пассажирлерге ачы-дуза чедирер черлерни база тудар. Аңаа бюджеттен дашкаар инвестицияларны база киириштирер.

Төп, барыын кожууннар аразында чүъ... сөөртүп, пассажирлер аргыштырып тура... чолаачылар оруктуң байдалының экижэ... нин демдеглеп турарлар.

«Айыыл чок болгаш шынарлыг авто... мобиль оруктары» төлевилел ёзугаа... бо чылын республиканың автомоби... оруктарынга ниитизи-биле 42 километ... участоктарга септелгени чорудуп тура... Август эгезинде байдал-биле алырга, 3... километр орукта септелгени кылган. Б... чылдың чылыг үезинде планнаттынга... ажылды долузу-биле күүседиптер арг... бар.

Республикага 2019 чылда «Айыыл ч... болгаш шынарлыг автомобиль оруктары... төлевилелди боттандырарынга ниитизи... биле 602,1 сая рубль акша-хөреңгин... үндүрген. Ооң иштинде 346 сая рубль фе... дералдыг бюджеттен, 256 миллион рубл... республика бюджединден.

"Орук четкизи" регион төлевилелинг... ниитизи-биле 482 сая рубльди үндүрге... Ооң иштинде 329 сая рубль федералды... бюджеттен, 152,7 сая рубль республик... бюджединден.

«Орук ажыл-агыйын хөгжүдерини... ниити системниг хемчеглери" регио... төлевилелинге ниитизи-биле 482 са... рубль акша-хөреңгини үндүрген. Оо... иштинде 329 сая рубль федералды... бюджеттен, 152,7 сая рубль республик... бюджединден.

"Орукка шимчээшкинниң айыыл чогу... регион төлевилелинге – ниитизи-биле... 45,5 сая рубльди үндүрген. Ооң иштинде... 16,7 сая рубль федералдыг бюджеттен... 28,8 сая рубль республика бюджединден.

Республиканың найысылалының болгаш кожууннар төптериниң кудумчуларында оруктарда, оларның белдирлеринде септелге ажылдарын чорудуп, шимчээшкин хайнныышкынныг черлерге чадаг кижилерни автотранспорт аймаандан аңгылаар болгаш камгалаар херимнерни база тургузуп турар. Ындыг херимнерни Кызылдың Ленин, Кочетов, Калинин, Магистральная дээш өске-даа кудумчуларда автооруктар кыдыында тургускан. Кудумчулар белдирлеринде светофорлар болгаш видеохайгаарал дериг-херекселдерин чаартып, кудумчуларга болгаш оларның белдирлеринге шимчээшкин угланыышкыннарының демдектерин чаартып, немей кылып турар.

«Айыыл чок болгаш шынарлыг автомобиль оруктары», "Орук четкизи", «Орук ажыл-агыйын хөгжүдериниң ниити системниг хемчеглери", "Орукка шимчээшкинниң айыыл чогу" деп национал төлевилелдерни боттандырган түңнелинде, республиканың автомобиль оруктарының шынары улам экижиир болгаш аңаа шимчээшкин айыыл чок болуру чугаажок.

Шаңгыр-оол МОҢГУШ.

Арслан АРАКЧААНЫҢ тырттырган чуруктары.

«Школаже белеткениринге дузалаш» акция

АМ-ДАА ДУЗАЛАЖЫР БИС

...вгуст 8-тен сентябрь 27-ге че- ...республиканың девискээринге ...ажы-төлдүг база амыдыралы ...ө ег-бүлелерниң ажы-төлүн чаа ...дилге чылында школаже белет- ...сорулга-биле бо ачы-дуза акция- ...чарлаан. Акцияны чедимчелиг ...дары-биле ТР-ниң Күш-ажыл ...аш социал политика, Өөредилге ...аш эртем база Иштики херектер ...лары назы четпээннер талазы- ...албан черлериниң учедунда ...назы четпээннерни, ол ышкаш ...ачы ажы-төлдүг амыдыралы ...ег-бүлелерниң школага белетке- ...ынаар сорулга-биле ажылдарны ...дуп эгелээн.

...рттакчылыг чер бүрүзүнде школа- ...ың баазазында, өг-бүлеге бол- ...рупларга деткимче көргүзер со- ...тептерде чыылда пунктуларын ...изастаан. Ол ышкаш өг-бүлелерге ...стиг дуза чедиреринге изиг шугум ...ын чорудуп, албан черлерин, хөй- ...организацияларын база волон- ...рны кииριштиреринге фестиваль- ...каларны эрттирип эгелээн.

...ктаамал хайгааралдың түңнелинде, ...т 25-тиң байдалы-биле уругларын ...ага белеткээринге дуза хереглеп ...**5290** өг-бүле, оларның иштинде ...л тептерниң учедунда турар 1250 ...ениң 2239 ажы-төлү илерээн.

...хүнде оларның **2351**-и школа фор- ...ры, канцеляр херекселдер-биле ...ртынган.

...колачыларга дузалажыр ажылга ...ң Дээди Хуралының депутаттары, ...ің Чазак Даргазының оралакчы- ...федералдыг болгаш күүсекчи ...агырга органнары, хуу сайгарлык- ...хуу кижилер идепкейин көргүзүп ...лар.

...т-Хөл, Улуг-Хем, Тес-Хем, Бии-Хем, ...Хөл кожууннар база Ак-Довурак ...й бо акцияга эң-не идепкейлиг кир- ...урар. Акция үезинде ниитизи-биле ...0 рубль акшага школачы идик-хеп, ...ляр херекселдери саттынган база ...20 рубль түңнүг акшаны чыгган дээрзин Республиканың өг-бүлеге болгаш уругларга социал деткимче төвү дыңнаткан.

Эрзинге ачы-буян марафону.

Бай-Тайга кожууннуң шывыглыг рыногунуң хуу сайгарлыкчылары Аяна Адыг-оол, Аржаана Салчак, Саяна Тойбухаа, Аяна Адыгбай, Айлаң Хомушку, Чечек Сүге-Маадыр, Сайынмаа Аранчал, Э. Мукылай, Любовь Кара-Сал, Инна Парчин олар кожуунда амыдыралы берге өг-бүлелерниң ажы-төлүн школачы идик-хеп-биле, ол ышкаш "Для вас", "Ассорти" садыглары канцеляр херекселдери-биле дузалаан.

Август 26-да Эрзин кожууннуң чагыргазы "Школаже белеткениринге дузалаш» акцияны боттандырары-биле ачы-буян марафонун организастаан. Буянныг ажыл-херекке кожууннарның албан организациялары, хуу сайгарлыкчылар, эриг баарлыг чон идепкейин көргүскен.

ТР-ниң Информатизация болгаш харылзаа яамызы база ооң удуртулгазында Парлалга бажыңы "Тывамедиабөлүк", Күрүнениң автономнуг бүдүрүлгези "МФЦ РТ", ТР-ниң Информастыг технологиялар төвү база Ю.Ш. Кюнзегеш аттыг Тываның ном үндүрер чериниң чыгган акшазы-биле хөй ажы-төлдүг өг-бүлелерге деткимчени көргүскен. Ук яамының ажылдакчылары уругларның ада-иези-биле садыгларга чедип тургаш, оларның уругларынга чугула херек өөредилге херекселдерин болгаш идик-хепти садып берген.

Үш ажы-төлдүң авазы Любовь Куулар улуг уруунга ак хөйлең, юбка, спортчу форма база кроссовкилер, а ортун кызынга школачы туфли, бантиктер, хеймер оглунга школачы майыктааш болгаш школа ному саттырып алганынга канчаардаа аажок өөрүп, четтиргенин илереткен.

Дөрт ажы-төлдүң иези Чайзат Ондар бирги классче кирер оглунче онза кичээнгейни салган. Чүге дизе чүгле хеймер оглу школага белен эвес болган. Чайзат Дукун-ооловна бирги классче кирер оглунга шынары эки кара-көк өңнүг костюм база (ортопед) азы оорга сөөктеринге аар чүък болбас (рюкзак) чүктешкини саттырып алганнар.

Снежана Семис-оолдуң үш ажы-төлү база шупту школачылар. Элээди 11 класс уруунга аныяктарга тааржыр амгы үениң рюкзагын база бичиилеринге спортчу идиктерни садып берген. Өг-бүлезинге улуг деткимчени көргүскен коллективтерге Снежана Станиславовна өөрүп четтиргенин илереткеш: "Ажы-төлүм дыка өөрүп, сеткили ханган чанып келди. Саттырып алган херек чүүлдеривис шупту таарышкан. Яамының ажылдакчылары "Дараазында школа номнарын садып алырынга база дузалажыр бис, бергедей берзиңерзе, долгаар силер" деп

Үш ажы-төлдүң авазы Снежана Семис-оол.

чугаалаарга, дыка өөрүнчүг болду, буянныг ажыл-херекти кылып турар улус-тур деп билдим" – деп, өөрүшкү-маңнайлыг чугаалады.

«Школаже белеткениринге дузалаш" деп акцияның иштинде шак-ла мындыг хевирлиг деткимчени ачы-буян марафоннарын республиканың кожуун, суурларында чорудуп эгелээн болгаш сентябрь 27-ге чедир уламчылаар.

Ада-иелерге сүме

БИРГИ КЛАССЧЫГА БАЙЫРЛАЛ

...зиг чайның эрткени билдиртпейн, ...өөредилге чылы чоокшулап, шко- ...сүрээденчиг белеткел эгелээр. ...лачы ажы-төлдүг өг-бүлеге сен- ...ь 1 — онзагай хүн.

...бирги классче кирер уруглуг өг- ...ге ол ёзулуг байырлал, дүвүрел база ...ле шүүдел. Ол-ла хөй сүрээденчиг ...ткел үезинде школа кирер уруу- ...ы утпаңар. Ооң амыдыралында чаа ...рлиишкиннер эгелээр. Бирги класс ...уругга улуг сонуургалдан аңгыда, ...унда билдинмес чүүлдер коргууш- ...у оттурар. Өг-бүледе школачы ...ары, угбалары бар болза, олардан ...үлегер-чижек ап, уруг школаже чиик ...нүг кирер. А бир эвес, чаңгыс төл ...а, ынчан ада-ие уругже улуг ки- ...гейни үндүрзе чогуур.

...о болуушкунга уругнуң болгаш ...иениң үзел-бодалы көңгүс аңгы ... Чамдык ада-иелер оларның төлү ...дан-даа дээре боор ужурлуг деп ...л-биле уругга улуг негелде тургу- ... Клазынга баштыңчы боор туржук, ...га чаа байдалга чаңчыгып алыры ...н берге болгай. Ынчангаш школа ...п эгелээр уругга чаа, танывазы дол- ...ыр турар чүүлдерге чаңчыгарынга ...хөөнү киирип, психологтуг дузаны көргүзүп, эптиг байдалды тургузары чугула.

Уругга школага өөрениксээр күзелди оттуруп, ол ам школачы, харыысалгалыг, корум-чурумнуг кижи деп чүүлдү билиндирер. Ооң ам сагыш амыр ойнап хүнзээр чайы чок, тускай хүлээлгелиг өөреникчи. Ынчангаш ада-ие уругну школачы амыдыралче киирер бетинде, чүгле өөренир идик-хеви, өөредилге номнары, херекселдери садарындан аңгыда, ону баш бурунгаар психологтуг белеткээри ада-иениң бир сорулгазы болур ужурлуг.

Школачы амыдырал дугайында уруг чүгле эки бодалдарлыг боорун чедип алза чогуур. Школа дугайында эмин эрттир шыңгыы чугаалавайн, өөредиглиг, сонуурганчыг оюн хевирлиг аян-чорук чораан ышкаш билиндирер.

Удавас өөренип эгелээр уругну чаа хүн чурумунга чаңчыктырары — база бир кол сорулга. Школачы кижиниң амыдыралында чаа солун өскерилгелер болурун далаш чок, оожум, солун кылдыр тайылбырлап бээр.

Психологтуг белеткелден аңгыда, өөредилге херекселдерин, идик-хевин садары ада-иеге база улуг харысалга. Ылаңгыя бирги классче кирер уругга школага өөренири байырлал деп чүвени көргүзери-биле чүгле эки, шынарлыг өөредилге херекселдери, идик-хеп сатса чүүлдүг.

Бир-ле дугаар садар херекселиңер — портфель. Билдингир-ле, эң-не чаражын, өртээн чиигин алыксаар болгай силер. Акшаңар харамнанмайн эки шынарлыг, эптиг болгаш быжыг портфель садары таарымчалыг. База бир чүүлдү сактып алыңар, уруг бир дугаар танывазы делегейге баар болгай, ынчангаш ооң портфели бажыңын сагындырар эргим, чоок, төрээн өнчүзү болур. Ынчангаш, баштайгы хүннерде уругнуң портфелинче авазының чуруун азы бичии ойнаараан суп калза эки.

Пенал чокка школачы бергедежир. Садыгларда ооң кандыызын чок дээр. Бирги классчыга карандаштар, ручка, балааш ызыртыр резинниг пенал таарышпас. Ындыг пеналга кичээл соонда херекселдерин дедир чыырынга хөй үе үнер, азы болза, портфелиниң иштинге төктүп, сыйлып азы чиде берген боор. Ынчангаш улуг эвес, бөдүүн, ээриптер аастыг азы аксын эки хааптар хааржакчыгаш пенал тааржыр.

Бирги классчыга шарик баштыг, тудар чери бидиргей резинниг ручка бижииринге эптиг болур. Бирги классчылар хөй-ле янзы-бүрү өңнерлиг ручкалар, карандаштар, балааштар күзээр. Оларның ол күзелин күүседирин кызыңар.

Өөредилге херекселдери садарда, ада-иелер чок болза, эң-не чиик өртектиин бодаар, чүге дизе чидирип, сыйып, борап алыр, дөмей-ле катап садар болгай. Азы болза, бирги классчыга эң-не улуг өртектиг, эң-не дээрезин садып бериксээр. Бо ийи байдалдың ортузун шилип алза чогуур. Чиик өртектиг кыдырааштар, шынары багай саазындан кылган болур, а улуг өртектии эмин эрттир ак, кылагар, өрээл чырыынга чылчырыктадыр. Ынчангаш база-ла шала каштагар ак саазынныг кыдырааштар алырын бодаңар.

Республиканың школа бүрүзү чаңгыс аай хепче шилчээн болганда, өөренир школаңарның формазын билип алгаш, садып азы даарадып алыр силер. Ооң өртээнче улуг кичээнгей салбайн, бичии кижиге чылыг үеде дериттирбес, кыжын чылыдар синтетик эвес шынарлыг пөстен даараан хеп садып бээрин кызыдыңар. Уругнуң кадыкшылы кол болгай.

Бир дугаар ада-ие хуралында садар ужурлуг чүүлдер даңзызын башкылары тутсуп бээр. Ону доозазын садары албан. Ол даңзыдан дашкаар өске чүүлдер садары уругга артык белек апаар. Садыглаар мурнунда уруг-биле сүмележип, садар, сатпас чүүлдерни дугуржуп алыр. Ындыг эвес болза, садыгга могаттынган, кылыктанган урууңарның негелдезин садыгжыдан ыяткаш, күүседир апаар силер.

Бирги классчының байырлалы — эң-не уттундурбас хүн. Ону канчаар эрттирери өг-бүлениң байдалындан хамааржыр. Бо байырлал соонда биргиклассчыга ажылчын хүннер эгелээр — кичээлдер, шүгүмчүлелдер, ийилер, диктантылар. Эң-не кол чүүл — бирги классчы урууңар хөглүг болгаш байырланчыг хөөн-биле школаның эргинин артап бассын. Сентябрь 1-де ажылыңардан база өске чүүлдерден хосталып алгаш, боодал чечек туткаш, бирги классчыңарны чедип алгаш, школаже базыптыңар. Аргалыг-ла болза, бо хүнну өг-бүлеңер-биле эрттирерин кызыңар. Кол-ла чүүл — шупту байырланчыг хөөннүг болуру чугула.

Арынны Алдынай АРАКЧАА белеткээн.

Аныяктар — Тываның келир үези

СОРУЛГАНЫ ЭЧИЗИНГЕ ЧЕДИРЕР

Август 27-де «Алдын-Булак» турисчи комплексте «Тываның командазы-2030» шуулган дооступ турда, Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол келгеш, аныяк сайгарлыкчылар-биле ужурашкан.

Чылдың-на ээлчеглиг эртип турар чыыш бо удаада база бедик деңнелге эрткен. Бо шуулган үезинде эксперттер командазы аныяктар-биле 4 хонук дургузунда кады чурттап, дуржулгазы-биле үлешкени оларга дузалыг болган. Чүс ажыг аныяктарның эң идепкейлиглери бо чылын күрүне деңнелинге дузаламчыны алыр болган. Түңнел хурал үезинде Шолбан Кара-оол аныяктарга арга-сүме кадып, дуржулгазы-биле үлешкен.

«Аныяк лидерлер шуулганы чылдан чылче шынары экижип, киржикчилериниң саны көвүдеп турары онзагай. Бо чылгы 150 киржикчиниң 99-у «Тываның лидерлери» деп мөөрейниң киржикчилери-дир. Олар ам бо доораан кылып эгелээр сорулгалыг, кылган херектерин эчизинге чедирер аныяктар-дыр» – деп, Тываның Баштыңы демдеглээн.

Аяс МОНГУШ.

Чагаалар аразындан

ШИРИИН ДЕП АТКА ЧЕДИНГЕНИ

Кызылдың В.Көк-оол аттыг хөгжүмшии театрынга чогаалчылар болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчыларының чыыжы, хуралының соонда болган артистерниң концертинге Люндуп Солун-оол үнүп кээрге, бүгү көрүкчү чон туруп, диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткуп алыр чорду, а Шириин-оол турган болза, база ынчаар хүндүлээр турган боор ийин оң.

Шириин-оол-биле үе-чергениң оолдары-ла болгай бис. Школачы-даа, аныяк-даа чылдарывыста чарылбас өңнүктер чорааныывысты сактып кээримге, хайыралыг эжимниң аныяанда-ла чүге бурганнай бергени хомуданчыг.

60-70 чылдар үезинде Бай-Тайганың суурлар аразынга фестивальдар болуп тургулаан. Ынчан аныяк комсомолчу чылдарывыс солун-на турган-дыр ийин. Бир-ле шиилер талазы биле фестивальдар эрткен чүве, сагыш-сеткилдиң көдүрлүүшкүннүг, чогаадыкчы, боттывынгыр шимчээшкинниң түңнелинде, Кызыл-Дагдан Дембирел Анатолий, Чүлдүм Каң-оол, Кара-Хөлден чарылбас эжишкилер Л.Солун-оол, О.Шириин-оол араттарның күзелиниң дугайында үзүндүзүн чогаадып, шүлүктевишаан эрттиргеннер. Шуй суурдан «Ол-ла Зоя», Бай-Талдан Н. Островскийниң «Каң канчап катканыл?» деп номундан үзүндүнү күүсеткенин сактыр-дыр мен.

Шириин-оолдуң тывынгыры, сагыш-сеткилди үймеди бээр ойнаашкыны, өшпес от чалымы дег, аажы-чаңы, ээлдек-чазыы чайгаар-ла тиилелгеге чедире берген чүве. Шириин-оолдуң-даа, Люндуп Солун-оолдуң-даа өткүт үнү чүгле тыва театрның сценазынга эвес, Бай-Тайганың, Барыын-Хемчиктиң, Ак-Довурактың болгаш өске-даа суурларның, хоорайларның клубтарынга чаңгыланып турду. Ол туржук, Россияның, даштыкының театрларынче үне берген чүве.

Шириин-оол Өлбезековичини тыва чон таныыр, билир, өске-даа нацияның артистери-биле таныжар чораан. Ол аажы-чаңга негелделиг, чурумнуг кижи боорга, Шириин деп атка чедингени ол деп бодаар мен. Ооң артист ажыл-ижинге кайы хире шыдал, чарыгдал үндүрерин кым-даа билбес турган-дыр ийин. Ону чүгле ханы сеткилден артист, ыраажы, чогаалчы, шүлүкчү, композитор кижи билип, шыдажып эртер турган боор.

Шириин-оол Хертектиң хайыралыг утпас эжим, «Сылдызым сен» деп ырлап чораан чоок кижизи, Чаа-Хөл кызы Оюн Анна-ла болгай. Шириин-оол бүгү-ле сагыш-сеткилин, каткы-хөглүүн, сарынналган бодалдарын илередип, Анна-биле кады сценаже үнүп чорааны, амгы үениң артистеринге үлегер кылдыр арткан деп бодаар мен. Ооң ол уян мергежилин Анназы-ла деткип, бижип чорааны ол, ам Анна Шириин-оол апарган деп, Владимир Серен-оол хөөреп чугаалаар кижи болгай.

Ол ышкаш О.Дамба-Хуурак биле Шириин-оол хөй чылдар иштинде телефильмнер, теледамчыдылгаларны кады кылып чораан. Эдуард Мижиттиң «Кым сен, Сүбедей-Маадыр» деп шиизинге Сүбедейниң ролюн Шириин-оол Хертек, Анайны артист Анна Шириин-оол тергиин эки ойнаанын Тюрк фестивальга (2000-2002 ч.) Уфа хоорайның чону кайгаан дээр. Ол бүгү Ленинградтың театр болгаш кинематография институдун доосканының чедиишкиннериниң быжыкган сорук-күштүү болурун И.Комбу чугаалаар чораан. Артист Шириин-оолдуң Ак-Довуракка «Саны-Мөге» деп шүлүглелин номчуп турганын, Максим Горькийниң «Ирей» деп чогаалында Ирейниң ролюн күүседип турганын магадал-биле көрген мен, Кызыл-Мажалыкка.

Ооң арын-нүүрүн хүндүлеп чоруур бодум, сактырга-ла, сымыраныг-биле ырлавышаан, куспактаптарын кижи кайыын уттур ийик. Бир-ле төрээн чурт камгалалының хүнүнде Даржай биле Шириин-оолдуң шыдыраа ойнап турганын сонуургап турган бис, кижививс аянтып, иштинде ырлаан хевирлиг болганда, кым билир боор, ударының демдээн оштап олурганы ол. Ол ышкаш ыыт чок ылым-чылым апарганда, караа имирээртир көре бергенде, уттурарының демдээ-дир деп билген бис.

Ол ойнап-даа тургаш, каткы-хөглүг, карактары хып турар чүгүртүлеңнээн соонда, кижиже чоокшулап келгеш «Галстугуң шын эвес баглаан-дыр сен, эш» – дээш, эде-хере тыртып бээр кижи болгай. Ооң сүмезин эш-өөрү дыңнаар, хүндүлээр чүве.

Ам канчаар, эглип келбес качыгдалды. Ооң амыдыралында кандыг-даа болуушкуннарны: ынакшылды, муңгаралды, халалыг кортук чорукту, алыксак-чиксектерни чонунга көзүлдүр ойнап чораан. «Хайыраан ботта» Седиптиң ролюн, Кенден-Хууактың, Субудайның, Чингис-Хаанның дээш кымнарны ойнаваан дээр.

Ооң янзы-бүрү хуулгаазын артисчи аян-чоруу, ажыл-ижи Тыва улустуң база Россияның алдарлыг артизинге, күрүне шаңналының лауреадынга чедиргени, чоннуң, эш-өөрүнүң өөрүшкүзү, чоргааралы болуп артар.

Төрээн чоннуң алдар бүргээн улуг оглу
Төөгүде мөңге изин арттырып каан.
Чонувустуң чолдуг орук айтыкчызы,
Чоргааралы, чөленгиижи болуп артар.
Чагыг-сүме берип чораан мээң эжим
Сагыжымга мөңге артып, чурттап чоруур.

Б.И. ДЕЛЕГ-ООЛ,
Тываның Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү,
күш ажылдың хоочуну.
Бай-Тал, Бай-Тайга.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) үшкү чыыжының депутаттарынга кандидаттарның соңгулда мурнунуң агитация материалдары (халас үндезинге)

Владимир Доржуевич СЕРЕН-ХУУРАК – Кызылдың № 13 дугаар соңгулда округунуң “Чөптүг Россия” партиязындан дeпшидип үндүрген кандидаттың эң-не кол сорулгазы — хуудa бажың тудуп алыр кижилерге черни халаска бээрин, хөмүр-даш болгаш электроэнергия өртектерин чиигедирин чедип алыры.

Араганың кырынга чам үнер

УРУШТУУ БОТТАН ХАМААРЖЫР

Бистиң республикада сөөлгү үеде ээжен улустуң эр кижилерден да калбас эзиртир суксуннарже дыкшып турары дүвүренчиг байдыг апарган. Чамдык херээжен сту төрелдери республиканың кология диспансеринге эмнедибиле аппарып чедирип турар. Бо де чээрби ажыг кижи ында эмнедип дар. Амыдырал байдалын сайгарып рге, колдуунда кайда-даа ажылдан турар болгаш назы четпээн ажыун хайгаарал чок арттырган аныяк -иелер база 50-60 хар аразында ээжен чонувус болур деп психолог аалады.

Шынап-ла, эмчилерниң-даа, психотарның-даа чугаалап турары чөптүг, ың херээжен ээзи уруг-дарыын уттуп, арагаже дүлдүне бээри чажыт эвес. умчуда элең-тендиң, көскүлеңнеп бачоруурy чаржынчыг. А кыс кижи ажыг ну чүге ижип чоруурул деп айтырыгга едип чыдар херээжен кижи бодунуң алын мынчаар харыылады:

– Үжен үш харлыг мен, ам Кызыл хоода көжүп келдим. Мооң мурнунда Чер- Кара-Хаак суурларга чурттап тургаш, капиталы акшам-биле хоорайның соай талакы эриинден дача садып алган н. Кожаларым арагалаар улус болган, н база оларның-биле каттыжып алгаш, ыл-агый-даа чок, дөрт чыл хире ижип, й будалып чор мен. Үш кыстыг мен, тларымның ачазы-биле ийи аңгы чурт чоруур бис. Уруг-дарыымны угбам е авам азырап турар, ийизи Кызылдың угаар школазында, эң бичиизи беш лыг. Мээң бо частырыымны үш кызым аптавазын дээш, ам мында эмнедип, он соңгаар черле арага ишпес-тир деп, ңгыы боданып алдым.

Дачага чурттап турумда, мээң арага иптеримни ажыглап, бир кижи сарайга шпан шыгжап каан болган. Шагдаалар геш, актыг черге мени буруудаткан, херек дээш база дыка муңгараар-дыр н. Назы четпес уругларлыг, кадыы бай авамны азырап турар дээш, херекти игедир байдалдарын база көрген. чалза-даа бо херек ам-даа истелгеде, полиция ажылдакчылары мени үргүлчү хайгаарап турар. Кезек када малчын аалга хой кадарып, инек саап, дузалажып турдум, аңаа ажылдап алган акшам-биле уругларымга идик-хеп садып берип чордум. Авам база кады төрээн угбаларым меңээ дыка дузалажырлар, «арага ишпейн көр» деп чагып-сургап-ла турар. Эштерим шупту эртем-билиглиг, ажылагыйлыг, чогум мени утпас, телефон дамчыштыр чугаалажыр бис, канчап бардың деп айтырар, чагаалар бижиир. Ам маңаа эмнедип алгаш, дачамга уругларым-биле кады чурттаар мен, улаштыр доктаамал ажыл тып алыр-дыр деп бодап тур мен – деп, ол эпчоксунуп чугаалап олурду.

Бо аныяк херээжен кижи боду Кызылдың 9 дугаар школазын он беш чыл бурунгаар дооскан. Ооң соонда Дивногорскиниң эмчи училищезинге өөренип тургаш, дооспайн чанып келген. Кызылга повар-кондитер мергежилинге өөренип ап, ортумак эртемни чедип алган. Арага ижип, частырыг кылып чоруурун буруузунуп турар. Уруглары авазының багай талазын дөзевезин дээш-ле, сагыш-човаар ие-дир. Бир эвес, эмнедип алгаш, чана берген дижик, катап арагаже бажын суптар болза, ие эргезин казыдар, үш чараш кызын угбазы азырап артар, оон аңгыда каразыттырып турар кеземче херээ дээш херекке онаажып, шииттирип болур. «Араганың кырынга чам үнер» деп чон чиге сөглээн. Эзиртир суксун-биле өңнүктешпейн, аар-саар ажыл кылып, уруглары-биле кады чурттап чораан болза, үстүнде херекке-даа онаашпас турган. Хамык ужур, хайлыг арагада болбайн канчаар.

Ажылдай бээр болза, угбазы, уруглары, эш-өөрү деткиир, дузалаар боор. Ажыл-агый, эртем-билиг, амыдырал-чуртталгазы кижиниң бодундан хамааржыр болгай. Аныяк ава боданыр болза эки, кандыг-даа ажылды туткаш кылып болур, кончуг дээн аныяк хып дээн үезинде кижи-ле-дир.

Арага аарыындан хоочураан кижилерни бо диспансерге 21 хонук эмнээш, Чеди-Хөлдүң Элегесте төпче чорудар, аңаа үш ай иштинде чыдып эмнедир. Чамдык улус эмнеткен соонда, эки шын орукту шилип алгаш, амыдырап-чурттап чоруй баар. Чүгле ийи-чаңгыс кижи катап бо-ла ижер чаңындан уштунмайн, эмнелгеге чыдар ужурга таваржыр болуп турар. Быжыг туруштуг болуру, эр-даа, кыс-даа кижиниң бодундан хамааржыр.

Асия ТҮЛҮШ.

Хуудa бодал

ААЗААШКЫННАР ЭВЕС...

Солагай талакы эриктиң дачаларында чурттап турар мен. Каш хонук бурунгаар чаа кылган автомашина оруунуң болгаш ону дургаар кылган кудумчунуң чырык хандырылгазының албан езу-биле ажыдыышкыны болган.

Аңаа дарга-бошкалар-даа кээп киириштилер. Кызыл хоорайның мэри Карим Сагаан-оол дачаларны Кызыл хоорайга каттыштырар дугайында документилерин кылыр ажылдар чоруп турар, маңаа чагырга чери база ажыдар дээнин дыңнааш, дыка өөрдүвүс. Дачаның чурттакчылары каш чылдар иштинде кымга-даа херек чок улус боор келдивис. Мында чурттап турар чоннуң саны Тывада кандыг-даа суурдан хөй болгай. Ам-на бисче ээ көрнүп эгелээнинге амырап тур бис. Уруглар садын кылып берди, бичии уругларга участок эмнелгези база ажыттынган. Полиция пунктузу удавас ажыттынар дээн, улуг улуска участок эмчизи кылырын база аазады. Дүмбей караңгы кудумчуларывыс сайгылгааннарлыг апарды, ол дээш дача чонунуң мурнундан дарга-бошкаларга четтиргенивис илередип олур бис. Улаштыр хоорай биле дача аразында аргыжылгаже кичээнгейни углаар боор дээрзинге идегеп олур мен.

Чазак Даргазы Шолбан Кара-оолдуң чөпшээрели-биле Кызыл хоорайның бюджединиң 30 хуузун бисче үндүрүп, ол хамык тудугларны кылып турар болду, ону каяа билир бис, бөдүүн чон. Амгы Тыва Чазактың эки ажылы көскү-дүр. Дача ниитилелиниң кежигүнү дадывыр акшазы-биле чарыгдалдарны дуглап турар дээр. Ону безин кижи бүрүзү төлевейн турар болгай. Ол каш акша чүү-даа четпес турган боор, ооң-биле уруглар сады, школа тудар харык кайдал.

Соңгулда дээш аңгы-аңгы партиялар-даа, кандидаттар-даа хөй-ле чүүлдерни аазап турарын дыңнап, көрүп тур бис. Ынчангаш кылган ажылдары ам бо хүнде көстүп турар кандидаттарны деткээни дээре эвес бе деп бодалга келдим. Чамдык кандидаттар чаартылгалар, өскерилгелер деп-ле куруг аазаашкыннарлыг. Чогум чүү, кандыг өскерлиишкиннер болу бээри, канчаар, кандыг арга-биле эки чурттаарывыс азы оон-даа амыдыралывыс дорайтай бээри билдинмес-тир. Ынчангаш төлептиг кижилерни соңгуп алыылыңар чонум.

Бакаан МОНГУШ.

«Институт профессиональной переподготовки и повышения квалификации кадров ТувГУ объявляет набор:

- **На годичную профессиональную переподготовку** с выдачей диплома о профессиональной переподготовке по программам:

1. Библиотечное дело
2. Бухгалтерский учет, анализ и аудит
3. География
4. Городское строительство и хозяйство
5. Государственное и муниципальное управление
6. Документоведение и архивоведение
7. Иностранный язык (английский)
8. Информационные технологии
9. История и обществознание
10. Лесное дело
11. Логопедия
12. Международные отношения
13. Менеджмент в образовании
14. Педагог дополнительного образования
15. Педагогика и методика дошкольного образования
16. Педагогика и психология
17. Педагогика и методика начального образования
18. Преподаватель в сфере профессионального образования
19. Преподаватель высшей школы
20. Сервис и туризм
21. Системный администратор
22. Социальная работа
23. Теория и методика преподавания основ безопасности жизнедеятельности
24. Теория и методика преподавания химии в школе
25. Технологическое образование
26. Технология переработки продукции сельскохозяйственного производства
27. Физическая культура
28. Финансы и кредит
29. Экономика и управление на предприятии
30. Экспертиза и управление недвижимостью
31. Юридическая психология
32. Юриспруденция
33. Юрист частного права

- **На краткосрочные курсы повышения квалификации (от 16 до 250 ч.) для <u>педагогов</u>.**
- **На краткосрочные курсы повышения квалификации (от 16 до 250 ч.) для <u>государственных, гражданских и муниципальных служащих</u>.**
- **По результатам участия в конкурсах на оказание образовательных услуг или по договоренности с заказчиками возможна дополнительная разработка иных направлений (тем) повышения квалификации.**

<u>Обучение платное, на базе среднего и высшего образования</u>.

<u>Необходимые документы:</u>

1. оригинал и копия паспорта;
2. оригинал и копия диплома об образовании;
3. фотографии 3х4 – 3 шт;
4. копия снилса;
5. копия свидетельства (при смене фамилии, имени);
6. картонный (бумажный) скоросшиватель и 3 файла.

По всем вопросам обращаться в учебную часть ИППК по адресу г. Кызыл, ул. Ленина, 3, каб. 310. **Тел.:** 8(39422) 2-21-72.
e-mail: fppktuv@mail.ru

Лицензия на осуществление образовательной деятельности серия 90Л01 № 0009360. Регистрационный № 2295 от 29.07.2016 г.

TMG
TMG «ТываМедиаГрупп»

ГАУ РТ Издательский дом «ТЫВАМЕДИАГРУПП»

667000 г. Кызыл, ул. Красноармейская, дом 100, 3 этаж, 309 кабинет
тел: 8(39422) 3-39-45, 2-18-10

Принимаются объявления на бегущую строку на телеканал «Тува 24»

Стоимость услуг:

За одно слово – 20 рублей, указанный сотовый номер – 40 рублей.

Объявления принимаются:

в будние дни с 09.00 до 17.00 суббота, воскресенье – выходной
ГАУ РТ ИД «ТЫВАМЕДИАГРУПП»
667000, г. Кызыл, ул. Красноармейская,
дом 100, 309 кабинет, 3 этаж, **тел:** 8 (39422) 3-39-45, 2-18-10
E-mail: reklamashyn@mail.ru

ИЗВЕЩЕНИЕ

В администрацию муниципального района Чаа-Хольский кожуун Республики Тыва поступило заявление от гр. Российской Федерации **Седей Антонины Эрес-ооловны** о предоставлении земельного участка в аренду на 20 лет из земель населенных пунктов — для индивидуального жилищного строительства, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Булун-Терек, ул. Мира, дом 43, с общей площадью 1000 кв. м. с кадастровым № 17:14:0301014:263 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 11.06.2019 г. №313).

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного участка, в течение тридцати дней со дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для ознакомления со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Чаа-Холь, ул. Ленина,8, отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна, тел. 8 (394) 43-2-12-18.

Дата окончания приема заявлений: 29.09.2019г.

Администрация муниципального района Чаа-Хольский кожуун Республики Тыва.

солуннуң сайтызы: //shyn.ru электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru Үндүрүлгениң тиражы: 4100

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.
Кол редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар В.Э. Чанзан.
Редактор К.К. Монгуш.

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүң адрези: 667000. Тыва Республика
Кызыл хоорай, Красноармейская,100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Редактор — 2-01-35.
Үндүрүкчү редактор М.О. Ондар – 2-17-91.
Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак. – 2-17-94
Корректорлар В.О. Куулар, Ч.Н. Мачык. – 2-17-94

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солунну 2012 чылдың декабрь 3-те бүрүткээн. Херечилелдиң дугаары — ПИ №ТУ17-00068.

Солунну «Тываполиграф» АН-ге парлаан.
(Индекс: 667000. Тыва Республика, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко, 1).
Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылар дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.
Чагыдылга индекизи: хуу кижилерге — П6855, организацияларга — П6860
Солун неделяда үш катап үнер. Хемчээли 2 парлаар ама.
Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 18.00, херек кырында — 20.00.
Солун келбейн барганда, 2-18-10 телефонче долгаар.